

LA BIBLIOTECA VIRTUAL JOAN LLUÍS VIVES

Els primers serveis que van usar la tecnologia informàtica i van aplicar les seves utilitats als objectius de la difusió de la informació i de la investigació van ser les biblioteques especialitzades i els centres d'investigació científica, que després d'informatitzar-se i automatitzar-se, van passar a constituir-se en bases de dades i centres de documentació. Per tal d'executar amb major rapidesa i eficàcia la seua missió, ben prompte l'ordinador central va començar a servir-se de les xarxes i sistemes de telecomunicació, per així guanyar en accessibilitat i facilitar sistemes eficients i àgils per a la recuperació de la informació. Aquests foren els camins que van portar la informació i la documentació que s'acumulava a les grans biblioteques, generals i especialitzades, nacionals i públiques, universitàries, de departaments i laboratoris d'investigació, a circular per les autopistes de la informació, fluir pel ciberespai i desembocar en aquesta immensa biblioteca virtual, que a Internet ha trobat el canal més adequat per a la seva expansió.

En aquest context, se situa la iniciativa de la Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives (BVJLV), que intenta promoure la suma d'esforços i projectes innovadors de les universitats, institucions i empreses interessades pel coneixement, l'estudi i la difusió de la ciència i la cultura en català. La Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives va sorgir gràcies al conveni signat, amb data de 5 d'octubre el 1999 a la Universitat de Lleida, entre la Universitat d'Alacant i l'Institut Joan Lluís Vives. Aquest acord s'emmarca dins el projecte creat per la Universitat d'Alacant i desplegat per la Fundació Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, per a la digitalització de les obres clàssiques literàries i científiques més importants del patrimoni cultural de la comunitat hispanoparlant: la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes (BVMC).

L'objectiu fonamental de la nova Biblioteca era, i és, aprofitar al màxim els fons digitalitzats a través de projectes d'investigació conjunts, potenciar l'edició de nous fons i l'accés més eficient als recursos bibliogràfics entre la comunitat universitària, ahora que difondre el llegat de les obres més importants del patrimoni cultural català, valencià i balear entre els usuaris en general. El projecte es va poder engegar amb unes garanties de qualitat i de col·laboració acadèmica entre les diferents universitats, de manera que, hui per hui, estem davant de la primera biblioteca en xarxa de la cultura catalana, amb gairebé una mitjana d'un milió de consultes mensuals, que ofereix textos d'obres completes amb un tractament bibliogràfic i documental rigorós i amb la possibilitat que cada usuari treballi lliurement sobre el text triat.

El projecte, per tant, s'articula sobre dos eixos fonamentals i clarament inter-relacionats: en primer lloc, el fet d'esdevenir un projecte comú de participació de totes les universitats que integren l'IJLV; i en segon lloc, la constitució de la BVJLV esdevé una peça fonamental i de referència del llegat històric del nostre patrimoni cultural, mitjançant la compilació, conservació i difusió del fons digitalitzat tant entre la comunitat universitària com entre la societat en general. Reunir continguts, dotant-los d'espai propi, és una fita important ja que, entre la informació dispersa que es pot trobar en xarxa i que dificulta la usabilitat, cal establir un marc comú. Aquesta tendència a l'agrupació predomina en tots els àmbits científics, la finalitat de la qual és servir d'ajuda a l'usuari, millorar la visibilitat dels continguts i beneficiar-se del posicionament comú.

La BVJLV inclou en el seu catàleg virtual títols cabdals, en la majoria dels casos anteriors a 1920, és a dir, de domini públic i lliures de drets. Amb això s'aconsegueix que originals de difícil accés i dispersos per biblioteques i arxius d'arreu del món acaben reproduïts amb una fidelitat absoluta, mantenint l'estat de la llengua, els paratextos, les imatges i, fins i tot, les peculiaritats tipogràfiques. La selecció d'obres a incloure en el fons general de la Biblioteca es va acordar per un comitè científic, constituït des de la creació del projecte, el 1999, i format per un membre de cada una de les universitats de la Xarxa Joan Lluís Vives. En un primer moment van ser 500 les obres seleccionades entre les quals s'inclouen, prioritàriament, obres dels autors més representatius de la cultura catalana i de les diferents varietats geogràfiques d'aquesta, així com també traduccions diverses amb un pes qualitatiu important, i textos en altres llengües que han tingut relació amb el català: llatí, francès, castellà, aragonès, occità i italià. Tanmateix, d'aleshores ençà han estat molts els projectes que han arribat i que han anat desenvolupant-se, de vegades paral·lelament, d'altres complementant la proposta original.

Un projecte com aquest conjuga diferents disciplines: biblioteconomia, informàtica i filologia. La Biblioteca Virtual, a més d'oferir als usuaris l'accés als continguts registrats des de llistats alfabètics d'autors i títols, relacions de matèries (CDU), permet la localització de fons mitjançant un formulari de recerca avançada i enllaços a obres disponibles en xarxa en altres biblioteques virtuals. També i amb l'objecte de facilitar l'accessibilitat als fons de la Biblioteca Virtual des d'entorns externs i posar a disposició d'altres biblioteques els recursos informatius i tecnològics de què es disposen, s'ha optat pel protocol Z39.50.

La novetat de trobar els documents en línia i a text complet implica el desenvolupament de diferents eines tecnològiques complexes, com ara l'establiment d'uns estàndards vàlids de metadades i de formats visualitzables correctament per Internet, que permeten validar el text digitalitzat segons es tracti d'un document reproduït en forma de facsímil o d'una edició estructurada i indexada. Per altra banda, les solucions informàtiques i el desenvolupament que està assolint la investigació en enginyeria lingüística suposen un gran ajut en el processament del llenguatge natural amb l'elaboració de concordances automàtiques, cercadors avançats i, un pas més enllà, lematitzadors automàtics. Totes aquestes investigacions són objecte

de treball assumible per la biblioteca i es duen a terme per un equip d'informàtics, filòlegs i documentalistes que treballen estretament i de forma interrelacionada.

La utilització de la BVJLV no difereix gaire del que pot ser una biblioteca universitària. Actualment (octubre 2006), el fons bibliogràfic i documental, entre textos ja publicats i previsions immediates, consta d'unes 600 obres de consulta, tant llibres com documents d'àudio, vídeo i publicacions periòdiques, procedents d'institucions, biblioteques universitàries o donacions dels autors. El catàleg general dóna accés a tots els documents, però també és cert que en alguns casos s'han agrupat els continguts bé temàticament, bé segons la procedència: és una manera de crear col·leccions documentals tal com és habitual en les biblioteques públiques. El document que es vol consultar es pot visualitzar en diferents formats (PDF, HTM), dels quals destaquem els següents:

L'edició digital facsimilar. Aquest format reproduïx les imatges d'un document, de manera que l'usuari troba un facsímil digital de l'original. S'usa sobretot per a documents antics, manuscrits, incunables o obres de molt difícil transcripció. Les imatges del facsímil van acompanyades d'un índex general per facilitar la consulta i l'accés a parts concretes —pàgines, fulls, quaderns— del document. Aquests índexs es transcriuen directament de l'original.

L'edició resultant de l'aplicació del marcatge textual XML-TEI, que consta de dos processos. D'una banda, la correcció del text després de sotmetre'l a un procés de digitalització amb un programa de reconeixement òptic de caràcters i, de l'altra, la maquetació i etiquetatge corresponent per a la correcta visualització en Internet. L'XML (*eXtended Markup Language*) és un subconjunt de l'SGML (*Standard Generalized Markup Language*), definit per l'estàndard ISO 8879:1986, que es va dissenyar per a l'intercanvi de documents estructurats a través d'Internet. L'XML presenta un conjunt de normes i convencions no predefinides, per a marcar l'estructura (capítols, paràgrafs) del document de manera que siga fàcilment processable per programes informàtics i que els elements marcats apareguen en el lloc vàlid.

La reproducció en XML de les obres de la biblioteca conté unes característiques peculiars que comprenen des del marcat general del cos de l'obra en divisions jeràrquiques fins l'enllaç pàgina per pàgina entre una edició i l'original facsímil. Com que es tracta d'un llenguatge formal no predefinit i consta de múltiples recursos de marcatge, és prou flexible per adaptar-se a qualsevol tipus de document, tant si es tracta d'una obra literària, un document d'arxiu, un diccionari, etc. Darrerament està desenvolupant-se un sistema d'accessibilitat que permet als sintetitzadors de veu reconèixer el text i els elements de l'estructura del document, la qual cosa suposa un avanç extraordinari per a persones amb deficiències visuals. Més encara, la biblioteca està obligada a seguir unes normes d'accessibilitat de manera que els usuaris hi puguin accedir malgrat les limitacions: discapacitats físiques, sensorials o cognitives i barreres tecnològiques.

El resultat de tot aquest procés de correcció i maquetació és una edició que respecta la paginació de l'original, l'annotació, totes les peculiaritats lingüístiques i

ortogràfiques, de manera que original i reproducció són una mateixa cosa en formats diferents. El marcatge a què se sotmet el text facilita la indexació i la utilitat que després li voldrà donar l'usuari, com ara recerques internes, captació en processador de textos o elaboració de la concordança, entre altres usos.

Una vegada ressenyades les característiques tècniques de la biblioteca, cal fer un repàs pels continguts, agrupats en portals institucionals, temàtics o biblioteques d'autor, per tal de donar així una idea de la varietat de documents, la versatilitat de tractaments i les diferents col·laboracions entre institucions que s'han interessat pel projecte.

La Biblioteca de Catalunya (BC) és una de les institucions que, des de l'inici, ha col·laborat activament en la digitalització de documents. Amb la BC es comparteixen recursos humans, materials i tècnics, així com també es treballa per a la unificació de criteris d'edició, transcripció, paràmetres de digitalització, etc. L'accés al fons de la BC ha enriquit considerablement la BVJLV i entre les obres que s'han digitalitzat es troben les *Homilies d'Organyà*, documents manuscrits de clàssics catalans, edicions de bibliòfil i una gran quantitat de revistes del final del segle XIX i començaments del XX.

<http://www.lluisvives.com/portal/BC/>

El portal de la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat (BAM) és un exemple de biblioteca especialitzada en ciències humanes i teologia i, alhora, un model d'actuació entre les diferents institucions que l'han patrocina i l'han fet possible: Fundació Telefònica, Fundació Abadia de Montserrat 2025 i Fundació Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. Entre les obres que conté aquest portal, a més de la *Bíblia* i del *Llibre Vermell*, podem destacar el *Cançoner del Marquès de Barberà*, el *Llibre dels Àngels* d'Eiximenis i la *Corona Poètica dedicada a la Mare de Déu de Montserrat*

<http://www.lluisvives.com/portal/Abadia/>

La Biblioteca Multimèdia *Tirant lo Blanc* és el resultat d'un projecte d'investigació subvencionat per l'anterior Ministeri de Ciència i Tecnologia. Entre els materials compilats en l'espai virtual dedicat a la novel·la de Martorell, s'ha pogut reunir tots els exemplars —complets i fragmentaris— de les edicions de 1490 i 1492, a més del full manuscrit conservat a l'Arxiu de la Diputació de València i les traduccions antigues: castellana de 1511, italiana de 1538 i francesa del segle XVIII.

http://www.lluisvives.com/bib_obra/Tirant/

En el portal sobre Historiografia medieval a la Corona d'Aragó s'ha fet un gran esforç per recopilar el major nombre de testimonis conservats de les quatre grans cròniques, així com també d'edicions antigues i de textos inèdits.

<http://www.lluisvives.com/portal/historiografia/>

El projecte Biblioteca dramàtica valenciana naix de la necessitat filològica, cultural, social i de recerca de recuperar la literatura dramàtica breu dels segles XVII, XVIII, XIX, XX. Es tracta d'un tipus de literatura dramàtica i d'espectacles teatrals que han estat considerats tradicionalment com menors, populars, marginals o d'escassa entitat literària, i se'ls ha deixat de banda. Llevat d'honroses excep-

cions, aquests textos han estat recordats tan sols per remarcar-ne l'interès lingüístic (dialectològic, fraseològic, lèxic, sociolingüístic, etc.) o com a reflex d'una certa societat en uns contextos històrics determinats.

<http://www.lluisvives.com/portal/BDV/>

La personalitat i l'obra d'alguns autors també mereixen espai propi. És el cas de les Biblioteques d'autor dedicades a Joan Maragall i Constantí Llombart, en què l'usuari pot consultar una biografia dels escriptors, estudis relacionats i una antologia dels textos més representatius. En el cas de Maragall s'hi presenta part de l'obra poètica, per exemple, *Elogi de la paraula*, *Visions i Cants*; mentre que en el de Llombart, patrocinat per l'AVL s'ha destacat tant la seua activitat filològica, com també la política en publicacions com *El Pare Mulet o Bóu Solt*.

http://www.lluisvives.com/bib_autor/maragall/

http://www.lluisvives.com/bib_autor/llombart/

Els continguts no literaris intenten reflectir la pluralitat de les Universitats de la Xarxa. Existeix, doncs, un fons científicotècnic de caràcter històric cedit per la Universitat Politècnica de Catalunya, on es troben, entre d'altres, tractats industrials tèxtils, textos sobre geologia, enginyeria naval, a més d'un diccionari poliglota datat el 1839.

De les actuacions que pretén realitzar la Biblioteca Joan Lluís Vives en un futur immediat, la més important és la voluntat de consolidar-se com una eina útil per a les biblioteques universitàries de la Xarxa Joan Lluís Vives i, alhora, una plataforma comuna que intente agrupar els documents que ja existeixen en línia i dotar-los d'espais propis. A més, tenint en compte l'esperit que la va crear, la Biblioteca pretén reunir el màxim de recursos d'obres i autors cabdals de la cultura i crear de cada tema un espai virtual propi.

En l'àmbit internacional és cada vegada més habitual l'esforç de consolidació de xarxes entre biblioteques virtuals per tal de crear espais temàtics comuns. En aquest sentit, tant la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes com la BVJLV s'han convertit en uns models de referència i participen en la configuració i desenvolupament de diferents projectes europeus, com ara la xarxa de biblioteques de la Mediterrània, encapçalada per la Bibliotheca Alexandrina.

Són moltes les institucions, entitats, empreses editorials i particulars a qui hem d'agrair la col·laboració i el patrocini i, sobretot, la confiança dipositada en la utilitat del projecte. A banda de les ja esmentades, Biblioteca de Catalunya i Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, afegim, entre d'altres, l'Institut Ramon Llull, l'Institut d'Estudis Catalans, la Institució de les Lletres Catalanes, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. La consolidació de la BVJLV com a la biblioteca de referència de la cultura catalana és, set anys després de la seua creació, un fet tangible, malgrat la virtualitat del suport, en el qual han tingut molt a veure les Universitats de la Xarxa, el mateix Institut Joan Lluís Vives, i l'esforç tècnic i humà de la Universitat d'Alacant.

LLÚCIA MARTÍN PASCUAL
Universitat d'Alacant